

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

Освіта збереже Україну!

**Матеріали III Всеукраїнських Прокопенківських читань
(10 червня 2024 року)**

СИСТЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ У НАВЧАННІ УЧЕНИЦЬ ТА УЧНІВ АЛГЕБРИ І ПОЧАТКІВ АНАЛІЗУ Онищенко Катерина, Авілкіна Наталія, Жерновникова Оксана.....	380
ВПЛИВ ЛІДЕРА НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я КОМАНДИ Панченко Олексій.....	383
СИСТЕМА ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СКЛАДОВІ ТА ЗАВДАННЯ Петришин Артур, Пономарьова Наталія.....	386
РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ФОРМУВАННІ ОСВІЧЕНОГО ТА РОЗВИНЕНОГО СУСПІЛЬСТВА Плахтєєва Вікторія	389
ДИДАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В СУЧАСНІЙ ФІЗИЧНІЙ ОСВІТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ Пономаренко Ольга, Демедюк Роман	395
МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ Пономарьова Наталія	398
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ Потикун Світлана, Жерновникова Оксана.....	402
СУСПІЛЬСТВО ТА СУЧАСНИЙ ВЧИТЕЛЬ Прилуцька Тетяна.....	406
МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗВО Прищепов Микола.....	411
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ УКРАЇНА У ПОЕТИЧНОМУ МОВОСВІТІ М. Ф. ЧЕРНЯВСЬКОГО Проскурін Іван.....	414
ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: КОНТРОЛЬНИЙ ЕТАП Птушка Анастасія.....	418

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *УКРАЇНА* У ПОЕТИЧНОМУ МОВОСВІТІ М. Ф. ЧЕРНЯВСЬКОГО

Іван Проскурін

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: sintaksisesperanto@gmail.com

Ключові концепти поезії Миколи Чернявського охоплюють теми плинності часу, філософські роздуми про життя, соціальну несправедливість та національну ідентичність.

М. Ф. Чернявський поєднує елементи філософського песимізму з надією на краще майбутнє, закликаючи до боротьби за справедливість і національне відродження.

Життя і творчість Миколи Чернявського тісно переплітаються з Південною Україною. Письменник активно працював над розвитком української літературної мови, використовуючи різноманітні жанри і створюючи твори живою, природною мовою, без штучних конструкцій. Він зростав та формувався в україномовному середовищі, займаючись учителюванням і працюючи земським статистом. Значний вплив на його мовну практику мало південно-східне діалектне середовище, яке стало основою для утвердження української літературної мови. Усі його твори засновані на народній мові, однак у них також виразно помітний вплив нижньонаддніпрянського діалекту, який присутній на всіх рівнях його мовотворчості. Подібні риси можна знайти й у роботах інших східноукраїнських авторів. При аналізі його письменницької практики особлива увага приділяється живій мові та діалектам, які розкривають походження автора і його зв'язок із певним етнографічним регіоном.

Одним із важливих для майстра слова є концепт **УКРАЇНА**. Серед лексем-вербалізаторів цього концепту можна назвати такі, як *Батьківщина*, *Вітчизна*: «*От тоді-то з батьківщини В степ і я подався, Проти неба на могилі З волею братався*» [4, с. 270], однак домінантним засобом є все ж слово *Україна* та його похідні.

При моделюванні цього концепту письменник апелює до узуального розуміння України як держави, однак це потрактування не є домінантним у його творах.

Україна – країна. Цей смисл наявний у рядках: «*Я не знайшов мети своєї, І марно слід мій в темі пропав. Не я один на Україні Отак у темряві блукав. О, скільки тих слідів в пустині Холодний сніг позамітав!*» [2, с. 117]. При такому розумінні автор може використовувати експресію епітетів, наприклад, художнє означення *рідна* дає змогу меліоризувати концепт: «*Бо навіки залишають Рідний край і батьківщину*» [2, с. 66].

Читаймо далі: «*Із сіл далеких Московщини Щороку сунуть бідарі В степи південні України, Ідуть і їдуть косарі*» [2, с. 147]. У цих рядках Московщина та Україна є контрастуючими образами: перше – місце бідності (що виражено іменником *бідарі*), друге – місце можливостей. Епітет *південний*, ужитий щодо степів України, допомагає краще усвідомити, про який саме регіон ідеться.

Україна постає багатою країною, де прекрасна природа: «*Я течу з країни, Де шумлять бори, Монастир старинний Хмуриться з гори... В давні займаницини, Де донців двори, Дону з України Я несу дари: Сльози родникові І янтар сосни, Співи празников*» [2, с. 200]. Ліричний герой відчуває глибоку духовну й культурну пов'язаність із рідною землею, що підкреслюється символічними образами та метафорами. Мікроконтекст за допомогою метафор *сльози родникові, янтар сосни* передає позитивну енергію та гармонію.

Натомість у рядках «*Розійшлись по Україні Від Варшави до Волині Покатовані каліки. Буде пам'ятно повік*» [2, с. 284] використано слова з

негативною конотацією – *покатовані, каліки* – вони передають трагізм ситуації та посилюють образи болю й страждання. Використання власних назв *Варшава* та *Волинь*, з одного боку, додають історичної та географічної конкретики, а з іншого боку, експлікують масштаб лиха. Ліричний герой твору ніби наголошує на важливо зберігати пам'ять про жертви й страждання як урок для прийдешніх поколінь.

Україна – у стражданнях. Художньо-семантичне наповнення *Україна – у стражданнях* передають лінгвоментальний образ України у творчості М. Чернявського як держави, яка опинилася в епіцентрі катастрофи, але залишається величною й славною. Поетичні засоби, такі як метафори, персоніфікація та анафора, підсилюють емоційну силу тексту, створюючи відчуття трагічної величі та боротьби. Наприклад, у рядках «*Заревла, завила Буря-хуртовина, І зачервоніла Славна Україна*» [4, с. 52] дієслівна метафора *зачервоніла Україна* може бути інтерпретована як спосіб передачі кровопролиття, війни, що охопила країну, адже червоний колір традиційно викликає асоціації з кров'ю, стражданнями та боротьбою. Доповнює таке потрактування персоніфікація бурі-хуртовини як символу лихоліття, а градація (*заревла, завила*) сприяє підвищенню драматизму, створюючи ефект поступового посилення хаосу. При цьому епітет *славна* покликаний підкреслити величність держави, її стійкість перед випробуваннями.

Для передачі страждань країни М. Чернявський послуговується й експресією епітетів, називаючи Україну безталанною: «*Будував на Україні Нашій безталанній...*» [2, с. 268]. Цей прикметник допомагає майстру слова глибше висловити жаль за долею країни, підкреслюючи трагічність та відсутність щасливої долі держави. Окрім цього, семантика цього слова передбачає наявність постійних випробувань.

У мікроконтексті «*Та чи вирву ж Україну з лядської неволі?*» [2, с. 278] передано глибоку національну трагедію, пов'язану з тривалим поневоленням України під польською владою. Використання слова іменника *неволя*

акцентує на пригнобленому стані України, що підсилює трагізм історичних обставин. Метафора *вирвати Україну* означає активну спробу досягти свободи, що свідчить про боротьбу та опір. У той же час використання риторичного запитання створює ефект роздумів, що виражають сумнів і відчай. Це питання містить у собі сильне емоційне навантаження, яке передає біль і відчуття несправедливості.

Література

1. Голобородько К. Ю. Ідіостиль Олександра Олеся: лінгвокогнітивна інтерпретація. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 528 с.
2. Чернявський М. Поезії. Київ : Рад. письменник, 1959. 483 с.